

6. Основные положения контроллинга производственно-хозяйственной деятельности и методические указания по организации внутреннего аудита в рамках контроллинговых систем [Текст] / РД 153-34.0-08.102-98. утв. Председателем правления РАО "ЕЭС России" 03.04.1999 г.– База нормативной документации: www.complexdoc.ru

7. Порядок складання, затвердження та контролю виконання фінансового плану державного комерційного та казенного підприємства, господарського товариства, у статутному фонді якого більше 50 відсотків акцій (часток, паїв) належить державі [Текст] / наказ Мінекономіки України від 21.06.2005 №173 (у редакції наказу Міністерства економіки України від 31.03.2006 № 117).

8. Про затвердження Методики аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств державного сектора економіки [Текст] / наказ Мінфіну України від 14.02.2006 №170. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0332-06>.

9. Звіт про результати управління корпоративними правами держави в господарських товариствах за 2009 рік [Текст] / Фонд державного майна України. – К.: 2010. – 17 с. Режим доступу: <http://www.spfu.gov.ua/ukr/reports/analit/200912k.pdf>

10. Терещенко, О.О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посібник [Текст] / О.О. Терещенко. К.: КНЕУ, 2003. — 554 с.

11. Horvath & Partners (2004): Balanced Scorecard umsetzen, Stuttgart, Verlag Schäffer- Poeschel.

12. Толкач, В. Построение системы управленческого учета: от фундамента до венца // Режим доступа: ipm.by/pdf/Managcontrol_jan2005.pdf

13. Продуктивность и конкурентоспособность. Справочник для предпринимателей [Текст] / МОТ. –Ташкент: Изд-во ЦРНИ, 2006. –71 с.

14. Берлин, Ю.И. Статистика производительности труда [Текст] / Ю.И. Берлин // Архангельский филиал ВЗФЭИ. Режим доступа: www.vzfei.ru/zip-docs/platforms/stat/111.doc.

УДК 336.15:336.767

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНОГО СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ НА РИНОК КАПІТАЛІВ

Стефанишин В.В., здобувач

Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено основні теоретичні підходи до визначення сутності інноваційного сталого розвитку та його вплив на розвиток ринку капіталів.

The main theoretical approaches to defining the essence of sustainable innovation development and its impact on capital market development were investigated.

Постановка проблеми. Третє тисячоліття характеризується розвитком інноваційного суспільства у постіндустріальних країнах, тому сучасній світовій економіці притаманні нові риси та пріоритети. Звідси важливим завданням, яке підлягає вирішенню, стає виявлення особливостей впливу постіндустріальної економіки на процес формування національного ринку капіталів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що цій темі присвячені наукові праці Ю. Бажала, І. Бланка, О.Василика, А. Гальчинського, В. Гейця, Є. Іоніна, В. Корнеєва, М. Крупки, О. Смолянської, В. Суторміної, О.Підхомного, В.Ходаківської, О.Шелудько, А. Чухно та ін. Однак ученими

недостатньо приділено уваги дослідженню як особливостей інноваційної економіки за умов сталого розвитку, так і їх впливу на формування ринку капіталів в Україні.

Постановка завдання. Метою даної статті є визначення специфіки розвитку інноваційних процесів в умовах екологічно збалансованої економіки та їх вплив на вітчизняний ринок капіталів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досліджуючи сутність інноваційного (постіндустріального) суспільства необхідно, на нашу думку, розрізняти два підходи вчених-економістів щодо його тлумачення: широке і вузьке. Так М. Кастельс наголошує, що суспільство не є «результатом технологічних і економічних трансформацій, так само як і соціальні зміни не можуть бути зведені до інституційних криз і пристосувань» [1, с.494.]. Звідси глобальна трансформація суспільства у майбутньому не обмежуватиметься лише визначенням її результату як постіндустріальної стадії цивілізаційного розвитку. Тому поділяємо думку В. Іноземцева, що основою для переходу до суспільств «постіндустріального типу» є не стільки нові технології і знання, «скільки зміна самої людини» [2, с.370].

Учені по-різному трактують характеристики і закономірності формування інформаційного суспільства. Однак загалом основними його ознаками залишаються наступні: інформація і знання як базовий фактор суспільного виробництва, широка інтелектуалізація виробництва, підвищення продуктивності праці, переважання сфери послуг над матеріальним виробництвом, згорання розвитку ринкових відносин, нематеріальні інтереси переважно забезпечують процес цивілізаційного розвитку [3, с. 805-819].

Крім зазначених вище переваг інформаційного суспільства, науковці вказують і на властиві йому недоліки. Так, наприклад, Т.Шауер та Г.Дейлі наголошують, що використання інформаційних технологій зумовлює збільшення застосування електричної енергії, адже інформація не існує окремо від комп'ютерів і, відповідно, також відпрацьоване електронне і електротехнічне обладнання містить небезпечні хімічні елементи та становить значну загрозу для екології [4, с. 361; 5, с.50].

Л.Мельник також вказує як на небачені можливості генної інженерії, нанотехнологій, реалізації автотрофності людства, так і на нові соціально-екологічні проблеми, що змусить поєднувати вільну працю з елементами суспільного примусу і суворим контролем [6, с.474-483]. Звідси, на думку учених, виникає потреба у формуванні нової наукової парадигми, оскільки «в сучасних умовах науково-технічний прогрес, техніка і технологія виробництва стали головними факторами розвитку не лише економіки, а й суспільства, а тому «вирішення проблем, які стоять перед людством, неможливо здійснити суто технічними засобами, без участі самої людини» [3, с.10].

У світовій економічній думці першу спробу «поєднати фізичне з економічним» здійснив український учений С. Подолинський в 1880р. у статті «Праця людини і її відношення до розподілу енергії» [7, с.125-139]. Людська праця, на думку ученого, не створює матерію, а також і енергію, а лише сприяє більшому нагромадженню сонячної енергії. Отже, прогрес людства

пов'язаний зі збереженням і нагромадженням сонячної енергії та, відповідно, із збільшенням енергетичного бюджету кожної людини й людства в цілому.

Наукова концепція С. Подолинського була розвинута В. Вернадським, який, розкривши явища, пов'язані із соціальним рухом речовини, зробив висновок про перехід біосфери у ноосферу – сферу розуму, де «перед людиною відкривається велике майбутнє, якщо вона зрозуміє це і не використовуватиме свій розум і свою працю на самовинищення» [7, с.327].

М. Руденко на засадах енергетичної теорії С. Подолинського та наукових напрацювань В. Вернадського про біосферу і ноосферу розвинув ідеї фізичної економії. Фізична економія, на його думку, «вивчає людину в каналах руху, які створені самою природою, – ядерні фізики вивчають рух елементарних частинок. І ось ми знаходимо щось таке, що міститься на грані всіх відомих наук – фізики, хімії, економії» (йде мова про сонячну енергію і фотосинтез) [8, с.374].

Українська модель сталого розвитку заснована на теоретичних засадах фізичної економії і ми поділяємо думку учених, що остання має стати основоположною, бо в ній органічно поєднуються гуманітарні і природничі знання [9].

Отже, досліджуючи сутність інноваційної економіки як невід'ємного складника постіндустріального суспільства, треба відзначити, що важливу роль в ній відіграють такі види діяльності, які спрямовані на задоволення як зростаючих соціальних, так і екологічних потреб людини, а також запровадження високих технологій, новітніх техніки і матеріалів.

Динамічніший інноваційний процес особливо характерний для розвинутих країн світу, де за допомогою науково-технічного прогресу забезпечується 75% приросту ВВП, а в структурі інновацій постіндустріальних економік майже 60% становлять такі інновації, що мають проривне значення або належать до великих технологічних досягнень. Наприклад, Німеччина витрачає на наукові дослідження 2,53% ВВП, що в цілому є вище від середнього рівня по ЄС (2,28%). Лише у 2008 р. вкладення німецького бізнесу в інновації становили 128 млрд. євро [10, с.55]. В економіці Німеччини простежується динамічний інноваційний розвиток не лише у традиційних галузях обробної промисловості (наприклад, автомобілебудуванні), але й у культурі (музика, література, кіно) і креативній сфері економіки (радіо, реклама, дизайн тощо), де працює 1 млн. осіб [10, с.55].

Впровадження інновацій в економіці спричиняє зниження матеріалоемності та енергоемності виробництва, зростання продуктивності праці і, відповідно, – підвищення конкурентоспроможності країни. Конкурентоспроможність зумовлена економічними, соціальними і політичними факторами позиції країни або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках [11, с.137-139]. В умовах відкритої економіки це означає здатність країни (підприємств) протистояти міжнародній конкуренції як на власному, так і на ринках інших країн. Отже, йдеться про глобальну міжнародну конкуренцію за право кожної країни посісти гідне місце у світовому господарстві.

Міжнародна конкуренція також стимулює підвищення ефективності внутрішньої економіки. Глобальна конкурентоспроможність країни сприяє її участі у світогосподарських зв'язках згідно зі своєю національною унікальністю, тобто здатністю віднайти і зберігати свій ринковий і соціальний сегмент, місце у міжнародному поділі праці. При цьому першочергового значення набуває внутрішня привабливість, що означає, передусім, конкурентоспроможність громадян (якість освіти, соціальна захищеність, приватна економічна свобода), конкурентоспроможність і ефективність держави та конкурентоспроможність її товарів і послуг як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Прискорені зміни чинників, які визначають конкурентоспроможність підприємств на світових ринках, динамічний розвиток глобального середовища змушують уряди дедалі активніше розв'язувати проблеми забезпечення національної конкурентоспроможності, що стає можливим на основі подальшого розвитку інноваційної економіки.

Висхідна хвиля шостого технологічного укладу дає Україні реальний шанс зробити інноваційний прорив до більш досконалої і конкурентоспроможної структури економіки, навіть за умови сповільненого процесу модернізації традиційних промислових секторів. Подібний стиль розвитку відомий за формулою «обігнати не наздоганяючи», – і можливість його застосування відкривається для України саме в найближче десятиліття. У 2004 р. було ще рано, а в 2014 р. буде вже пізно. Тут у нас ще є шанс», – наголошує В. Семиноженко [12]. Саме тому разом із Програмою економічних реформ на 2010-2014 рр., розробленою Комітетом при Президенті України, яка має надзвичайне значення щодо адаптації України до сучасних вимог, необхідна реалізація й іншого пакета реформ – інноваційного. На думку вченого, щоб змусити економіку, науку, освіту й виробництво працювати в єдиній системі, потрібно всього три наступні рішення.

По-перше, «прописати» сектор знань в економічному законодавстві, передусім, у Податковому, Господарському і Адміністративному кодексах. По-друге, переглянути пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку, які були затверджені ще в 2001-2003 рр., але на сьогодні вже застаріли. Ставку потрібно робити, насамперед, на технології шостого укладу. Прорив у цьому напрямі неодмінно викличе пожвавлення і в інших секторах науки та технологій. І, по-третє, необхідно сформувати надійні механізми державно-приватного партнерства.

В. Семиноженко вважає, що інерційний сценарій національного розвитку, навіть якщо він забезпечить швидке відновне зростання економіки, не дасть нашій країні нової якості економічних і суспільних стосунків. І, тим більше, не приведе Україну до економічного лідерства, адже, за результатами 2009 р., наша країна посіла 82 місце в Глобальному рейтингу конкурентоспроможності [12].

Необхідність розвитку інноваційно-конкурентоспроможної економіки в Україні спричинена ще й вичерпанням чинників екстенсивного економічного розвитку і необхідністю використання факторів прискорення економічної динаміки,

які відповідають сучасному стану світової економіки. Економічна динаміка вітчизняного господарства ще не набула як постіндустріальної спрямованості, так і не створила основи для запровадження засад інноваційного розвитку.

Експерти зазначають, що причиною слабого розвитку інновацій в Україні є те, що в економіці переважають гірничодобувний, енергетичний і металургійний сектори. Їх технології відносно стабільні, а продукція достатньо одноманітна. Тому за своєю природою вони менш вимогливі до інновацій, але є експортоорієнтованими галузями і найбільш платоспроможними. Малий і середній бізнес, який в світовій практиці вважають інноваційнішим, в Україні потерпає не лише від світової економічної кризи, але і від державного тиску. Так, за даними Світового банку, Україна займає 147 місце серед 183 країн за показником легкості ведення бізнесу. Очевидно, що реалізувати ризиковані інноваційні проекти все ще складно.

Недостатня державна підтримка розвитку інноваційної інфраструктури, наприклад вітчизняних технопарків, зумовила скорочення їх вдвічі – із 16 до 8 [12]. Проте в українській економіці все ж динамічно розвивається сектор інформаційно-комунікаційних послуг, який вже у 2015 р., на думку експертів, займе 6-е місце у світовому рейтингу держав-експортерів інформаційних технологій, а валютні надходження від діяльності галузі становитимуть 5 млрд. дол в рік [13]. Звідси надзвичайно важливі завдання стоять перед ринком капіталів України, який має забезпечити акумулювання фінансових ресурсів і вільний доступ до них усім суб'єктам господарювання на основі конкуренції як між продавцями і покупцями, так і продавця з покупцем. Адже політика ефективних структурних реформ органічно пов'язана з інвестуванням у процес структурної трансформації, яке є чинником стимулювання економічного зростання в напрямі формування стабільної та оптимальної структури економіки. Це підтверджує світовий досвід розвитку постіндустріальних країн (Німеччини, США, Франції), де завдяки спрямуванню більшої частини фінансових ресурсів на розвиток пріоритетних сфер економіки впродовж 1965-1970 рр. досягались прирости ВВП на 25-30%. Структуроутворююча функція фінансових інвестицій реалізується у визначенні майбутніх структурних зрушень через вкладання ресурсів у ті чи інші сфери економічної діяльності. Тому значні фінансові ресурси потрібні не лише на інновації у високотехнологічне виробництво як матеріальних, так і нематеріальних товарів і послуг, але й на розвиток соціальних галузей, які б удосконалювали якість людського потенціалу – головного продуцента нововведень.

Ринок капіталів є частиною фінансового ринку, на якому відбувається рух фінансових ресурсів (капіталу), причому в одних господарюючих суб'єктів утворюються заощадження, а інші відчувають необхідність у фінансових ресурсах для розширення своєї діяльності. Економічна роль ринку капіталів полягає в його спроможності об'єднати дрібні, розрізнені кошти й активно впливати на концентрацію і централізацію виробництва і капіталу. З функціональної точки зору ринок капіталів є системою ринкових відносин, що забезпечує концентрацію й перерозподіл грошових капіталів для забезпечення процесу відтворення. З інституційного погляду даний сегмент фі-

нансового ринку є сукупністю кредитно-фінансових установ, фондових бірж, каналами яких рухається позиковий і акціонерний капітали.

Ринок капіталів є невід'ємним складником фінансового сектора національної економіки та включає фондовий ринок і ринок кредитів (банківського сектора і небанківських фінансових установ). Однак, як засвідчують напруження вітчизняних та зарубіжних учених, МВФ, Світового банку, ЄБРР, Базельського комітету з банківського нагляду, відсутній єдиний підхід до визначення ролі ринку капіталів у національній економіці.

Так одні учені і експерти вважають, що зростання масштабів ринку капіталів сприяє підвищенню ефективності економіки (М. Бинсвангер, А. Галетовик, Дж.Гурлі, Дж.Олівієр, Е.Шоу та інші). Існуючі диспропорції у розвитку його і реальної економіки є тимчасовим явищем, якого можна (і треба) уникнути (Брааш, Х. Гессе, М.Гейне, Дж. Стігліц, Дж.Тобін, Х.Херр). Інші – переконані в тому, що для функціонування ринку капіталів в сучасних умовах характерні певні суперечності, що перетворюють його на відносно самостійну сферу та свідчать про зростання розриву між фінансовим і реальним секторами економіки (Е. Берглоф, П. Болтон та інші) [14].

Досліджуючи еволюцію ринку капіталів та його взаємозв'язок із реальною економікою, доцільно застосувати функціонально-інституційний підхід, оскільки функції його мають стабільніший характер, ніж інститути, бо форма (структура) інститутів логічно впливає із його функцій. Адже нові технології, інновації, конкуренція на ринку капіталів сприяють підвищенню ефективності його функціонування, а також фінансової системи в цілому.

Розвиток ринкових відносин зумовлює посилення провідної ролі ринку капіталів у забезпеченні національної економіки фінансовими ресурсами, на що вказують як зарубіжні учені, так і експерти [15]. Оскільки він охоплює оборот позикового і банківського кредитів, а також функціонування кредитних аукціонів, то ринок капіталів забезпечує платоспроможність фінансової системи, максимальне узгодження національних процесів нагромадження та інвестування за обсягом та структурою. Звідси актуальним є посилення інституційної спроможності фінансового сектора через підтримку консолідації в банківському секторі шляхом надання коштів для інвестування в акціонерний капітал, зокрема злиттям українських банків чи прихід на ринок іноземних стратегічних інвесторів; надання спеціалізованих кредитних ліній тощо [15].

Учені підкреслюють, що основними ознаками диспропорцій у сучасному розвитку ринку капіталів є наступне: переважання короткострокових форм інвестування, які часто мають спекулятивний характер; стрімке диспропорційне щодо реального сектора зростання активів фінансових установ; відокремлення потоків капіталу від потоків товарів і послуг; зміна структури інструментарію фінансового сектора; невизначеність механізму функціонування ринку капіталів, складність контролю та регулювання; кількісне і якісне домінування спекулятивних складових у структурі ринку капіталів, що спричиняє виникнення „офшорної” моделі фінансового сектора; збільшення обсягів інвестицій у ринок цінних паперів та ринок кредитів за рахунок від-

тягнення його від реального сектора економіки, вплив економічних ресурсів (в тім числі кваліфікованих фахівців) із реального до ринку капіталів [16]. Поділяємо думку учених, що послаблення зв'язків між ринком капіталів і реальною економікою є наслідком еволюції як фінансової системи в цілому, так і окремих інститутів ринку капіталів [16, с.18].

Висновки. Отже, в умовах інноваційного сталого розвитку економіки ринку капіталів буде належати провідна роль в її інвестуванні, як галузей зі створення високотехнологічних, так і – соціальних та екологічних товарів і послуг з поступовим усуненням наявних диспропорцій. Останнє потребує подальших наукових розвідок.

Література:

1. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура / М.Кастельс. - М.: Наука, 2000.
2. Иноземцев В.Л. На рубеже эпох. Экономические тенденции и их неэкономическое следствие / В.Л.Иноземцев. - М.: «Экономика», 2003.
3. Чухно А. А. Сучасні економічні теорії: Підручник / Чухно А. А., Юхименко П.І., Леоненко П.М.. К.: «Знання», 2007.
4. Шауэр Т. Информационные технологии и проблемы устойчивости развития / В кн.: Социально-экономические проблемы информационного общества / Т. Шауэр. - Суми: «Университетская книга», 2005.
5. Иноземцев В.Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В.Л. Иноземцев. - М.: «Логос», 2000.
6. Мельник Л.Г. Методология развития / Л.Г.Мельник. – Суми: «Университетская книга», 2005.
7. Подолинський С. Людська праця та її відношення до розподілу енергії / У кн. : Українська економічна думка: Хрестоматія / [Упор., наук.ред. пер., авт. вступ. розд. і біогр. довід. С.М. Злупко]. – К. : Знання, 1998.
8. Руденко М. Енергія прогресу. Нариси з фізичної економії / М.Руденко.- К.: «Молодь», 1998.
9. Корнійчук Л., Шевчук В. Сталий розвиток і глобальна місія України / Л.Корнійчук, В. Шевчук // Економіка України. - 2009. – №4. – С.11-15.
10. Deutschland. – №4 – 2010. – С.55.
11. Злупко С.М. Перехідна економіка: сучасна Україна: Навч. посіб. / С.М.Злупко. - К. : Знання, 2006.
12. Семиноженко В. Україна в 2020 році: дві версії // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukurier.gov.ua>.
13. Рубін Едуард. Ще раз про наболіле // Економічна правда від 10 березня 2011.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua>.
14. Berglof E., Bolton P. The Great Divide and Beyond: Financial Architecture in Transition. – Journal of Economic perspectives. - 2002. - vol.16. - №1. - P.77-100.
15. Стратегія діяльності ЄБРР в Україні на 2003-2007рр. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.erbd.com>.
16. Лютий І., Міщенко І. Вплив фінансового сектора на функціонування економічної системи / І.Лютий, І.Міщенко // Фінанси України. – 2007.–№3. - С.14-29.